

Józef Wroceński

Ks. prof. Stanisław Ferdynand Pasternak (1921-1999)

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 43/1-2, 3-9

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. JÓZEF WROCEŃSKI SCJ

**KS. PROF. STANISŁAW FERDYNAND PASTERNAK
(1921 – 1999)**

W dniu 2 listopada 1999 roku zmarł w Krakowie emerytowany profesor Akademii Teologii Katolickiej /obecnie Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego/ w Warszawie, dr hab. Stanisław F. Pasternak z zakonu OO. Paulinów. Zaliczał się do grona dobrze znanych i cenionych kanonistów polskich okresu posoborowego. Jego dorobek naukowy zasługuje na uwagę, a sama postać – na szkic biograficzny.

W Zmarłym utraciliśmy wybitnego znawcę kościelnego prawa publicznego i prawa zakonnego, utalentowanego wykładowcę, wychowawcę młodzieży studiującej, organizatora badań i życia naukowego w różnych placówkach akademickich.

Ks. prof. Pasternak¹ urodził się 8 maja 1921 roku w Łyczance koło Myślenic w dawnym woj. krakowskim. Był synem Stanisława i Anny z domu Dźwig. Dzieciństwo i wczesne lata młodości spędził w rodzinnej miejscowości. Świadcstwo dojrzałości uzyskał jednak w Częstochowie w 1943 roku. W tym samym roku rozpoczął studia filozoficzno-teologiczne w Instytucie Teologicznym OO. Paulinów w Częstochowie, a następnie w Krakowie, które ukończył w roku 1949 otrzymując święcenia kapłańskie. Dalsze studia specjalistyczne kontynuował na Wydziale Teologicznym – Sekcja Kanonistyczna Uniwersytetu Jagiellońskiego. Ukończył je w 1951 roku uzyskując stopień magistra teologii. Przez wiele lat (1950 – 1961) pełnił funkcję prefekta studiów w Instytucie Teologicznym OO. Paulinów w Krakowie. W tym też okresie w latach 1953 – 1956 był rektorem tegoż Instytutu. Równocześnie prowadził wykłady w Instytucie oraz w *Tirocinium pastorale* OO. Franciszkanów w Krakowie. Sprawował też w tym czasie odpowiedzialne funkcje w zarządzie Zakonu OO. Paulinów, w latach 1955-1957 pełnił funkcję przeora klasztoru na Skał-

---

¹ Por. również Julian Kałowski MIC, *O. Prof. Dr Hab. Stanisław Ferdynand Pasternak*, Prawo Kanoniczne 34(1991) nr 3-4, s. 5-7. Opracowanie poświęcone Ks. Profesorowi z okazji siedemdziesiątej rocznicy urodzin.

ce w Krakowie, następnie przez sześć lat (1957-1963) był wikariuszem generalnym Zakonu OO. Paulinów, a w latach 1963-1966 jego prokuratorem generalnym.

W roku 1960 rozpoczął studia specjalistyczne na Wydziale Prawa Kanonicznego Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, które ukończył w 1963 roku uzyskując stopień magistra prawa kanonicznego na podstawie pracy pt. *Stosunek Kościoła do państwa w konkordatach lotewskim i rumuńskim*. W następnym roku na tymże Wydziale obronił rozprawę doktorską pt. *Najstarsze węgierskie reguły zakonu OO. Paulinów w świetle prawa powszechnego*, uzyskując stopień naukowy doktora prawa kanonicznego. Streszczenie pracy magisterskiej i doktorskiej zostało opublikowane w Wydawnictwie ATK: *Praca naukowa Wydziału Prawa Kanonicznego w latach 1954-1964*.

W roku 1968 podjął wykłady zlecone na Wydziale Prawa Kanonicznego ATK, a następnie w roku 1970 na tymże Wydziale otrzymał etat adiunkta przy katedrze historii prawa kościelnego w Polsce, zaś w roku 1971 etat adiunkta przy katedrze kościelnego prawa publicznego i międzynarodowego. W dniu 19 czerwca 1973 roku Rada Wydziału Prawa Kanonicznego nadała ks. dr Stanisławowi Pasternakowi stopień naukowy doktora habilitowanego z zakresu prawa kanonicznego ze szczególnym uwzględnieniem kościelnego prawa publicznego i konkordatowego na podstawie pracy pt. *Zagadnienie tolerancji i niedyskryminacji w dokumentach Soboru Watykańskiego II*. Rozprawa dotyczyła aktualnych zagadnień, którymi zajął się Sobór, którego ustalenia w zakresie tolerancji i niedyskryminacji należy zaliczyć do największych osiągnięć współczesnego Kościoła. Dnia 1 marca 1975 roku otrzymał nominację ministra Szkolnictwa Wyższego na etat docenta, a następnie, po pozytywnej opinii Rady Wydziału Prawa Kanonicznego, został mianowany przez Rektora ATK na kierownika nowo utworzonej katedry kościelnego prawa fundamentalnego i międzynarodowego. Będąc kierownikiem wyżej wymienionej katedry opublikował wiele rozpraw naukowych z tego zakresu, jak również z dziedziny kościelnego prawa majątkowego oraz wiele rozpraw i artykułów z zakresu prawa zakonnego. Z wymienionych dyscyplin, aż do czasu przejścia na zasłużoną emeryturę, prowadził wykłady oraz seminarium naukowe, przygotowujące i instruujące wielu magistrantów i doktorantów. Przez wiele lat prowadził również wykłady z prawa kanonicznego na Papieskim Wydziale Teologicznym w Warszawie oraz w Wyższym Seminarium Duchownym OO. Paulinów w Krakowie. Był promotorem ponad 50-ciu prac magisterskich i dwóch rozpraw

doktorskich. Pod jego kierunkiem kilka osób otworło przewody doktorskie, a ich rozprawy są na etapie przygotowania. Pomimo wieku emerytalnego odznaczał się nadal aktywnością naukową. Bardzo często podejmował się recenzji prac magisterskich. Występował również jako recenzent w 12-tu przewodach doktorskich na Wydziale Prawa Kanonicznego ATK i KUL. W środowisku polskich kanonistów był cenionym wykładowcą i recenzentem. Wielokrotnie wygłaszał referaty naukowe na sympozjach wydziałowych i ogólnopolskich.

Ks. Profesor chętnie też podejmował wiele innych odpowiedzialnych urzędów i funkcji. Brał czynny udział w życiu Uczelni i Wydziału, wielokrotnie podejmując funkcję członka Senatu ATK, jak też odpowiedzialne zadania w strukturach wydziałowych. Był również przewodniczącym lub członkiem wielu senackich i wydziałowych komisji, m.in. członkiem a także przewodniczącym senackiej Komisji Statutowej, członkiem Komisji Kwalifikacyjnej ds. Kadr Naukowych, Komisji Bibliograficznej, Komisji Wydawniczej oraz Odwoławczej Komisji Dyscyplinarnej dla Studentów, a także przewodniczącym Wydziałowej Komisji Rekrutacyjnej. W latach 1975-1984, a więc przez trzy kolejne kadencje pełnił obowiązki prodziekana Wydziału Prawa Kanonicznego, a następnie w roku 1984 został wybrany dziekanem tegoż Wydziału. Funkcję tę pełnił do 1987 roku. W tym czasie organizował wiele sesji naukowych pracowników Wydziału oraz sympozjów kanonistycznych, w tym także ogólnopolskich i międzynarodowych, na których chętnie występował w charakterze referenta i dyskutanta.

Był członkiem zwyczajnym Międzynarodowego Stowarzyszenia Kanonistów, stąd też brał częsty udział w międzynarodowych Kongresach Kanonistów organizowanych w różnych ośrodkach naukowych na świecie. Był także członkiem Sekcji Kanonistów przy Radzie Naukowej Episkopatu Polski. Od roku 1969, przez kilka lat z dużym poświęceniem, pełnił funkcję sekretarza redakcji wydziałowego kwartalnika *Prawo Kanoniczne*, a następnie był wieloletnim członkiem jego rady naukowej. Ponadto należał do redakcji czasopisma *Studia Claromontana*. Współpracował także z Encyklopedią Katolicką opracowywaną przez KUL, w której opublikował wiele haseł.

Brał także czynny udział w organizowanych przez Rektora ATK zebraniach dydaktyczno-pedagogicznych, w obsłudze kursów i zjazdów naukowych w ATK. Za całokształt pracy naukowej, dydaktyczno-organizatorskiej i wychowawczej był wielokrotnie nagradzany różnymi nagrodami.

Dorobek naukowy Ks. Pasternaka jest bogaty. Zawiera się w nim wiele pozycji, które swoimi rozmiarami, przy zastosowaniu właściwej metody naukowej wnoszą pewne nowe wartości do kanonistyki w ogóle, a do prawa partykularnego w szczególności. Zakres zaś zainteresowań badawczych był bardzo szeroki. Prace naukowe Ks. Profesora koncentrują się wokół zagadnień kościelnego prawa publicznego (fundamentalnego) i rzeczowego oraz konkordatowego, ustroju Kościoła, historii i źródeł poznania prawa kanonicznego, a także prawa zakonnego, szczególnie partykularnego.

Gdy idzie o wkład do kanonistyki – to na szczególne podkreślenie zasługuje, obszerny podręcznik z pogranicza prawa rzeczowego i osobowego pt. *Urzędy i beneficja kościelne – majątek kościelny*, Warszawa 1970. Zebrał w nim Ks. Profesor całą doktrynę kanonistyczną, dotyczącą tego zagadnienia, opatrzył wnikliwym komentarzem – a co najważniejsze i decydujące o twórczym wkładzie – zestawił obowiązującą wówczas doktrynę kodeksową z nowymi dyspozycjami soborowymi i posoborowymi, dotyczącymi tego zagadnienia. Podręcznik ten oddał duże usługi studentom, a także wykładowcom kościelnego prawa majątkowego.

Pozycja ta, dotycząca urzędów i beneficjów oraz majątku kościelnego, wiąże się pośrednio z inną dziedziną zainteresowań naukowych Ks. Pasternaka, mianowicie z kościelnym prawem publicznym i konkordatowym, którym zajmował się już w swojej pracy magisterskiej pt. *Stosunek Kościoła do Państwa w konkordatach łotewskim i rumuńskim*, w: Praca Naukowa Wydziału Prawa Kanonicznego w latach 1954-1964, Warszawa 1965, s. 35-41 (skrót). Włączając się w nurt posoborowych dyskusji kanonistycznych opublikował rozprawę habilitacyjną pt. *Zagadnienie tolerancji i niedyskryminacji w dokumentach Soboru Watykańskiego II*, Warszawa 1973. Doniosłość podjętego zagadnienia wynikała stąd, iż związana z nim problematyka w jej soborowym ujęciu, wniosła bardzo dużo nowych sformułowań w porównaniu z doktryną przedsoborową. Główna teza rozprawy skupiała się wokół trudnego problemu doktrynalnego, który w rozmaitych swoich aspektach był rozpatrywany przez Sobór. Opierając się na płaszczyźnie teologiczno-prawnej przedsoborowego Kościoła Ks. Profesor dokonał systematyki i egzegezy zagadnień związanych z tolerancją i niedyskryminacją. Z rozważań tych wynika, że z różnych odmian przedsoborowej tolerancji pozostała w dokumentach soborowych jedynie tolerancja chrześcijańska (zyskując w nich swoje rozwinięcie i dopełnienie) oraz dogmatyczna (doktrynalna) jako przed-

miot a zarazem punkt wyjścia dla dialogu Kościoła ze wszystkimi ludźmi i religiami. W kręgu tej problematyki mieszczą się późniejsze opracowania Ks. Profesora, m.in. *Zagadnienie niedyskryminacji w dokumentach Soboru Watykańskiego II*, Prawo Kanoniczne 17 (1974) nr 1-2, s. 31-61; *Teologiczno-prawne uzasadnienie soborowego ujęcia tolerancji i niedyskryminacji*, Prawo Kanoniczne 17(1974) nr 3-4, s. 23-50; *Wolność osoby ludzkiej w „Mater et magistra” i Pacem in terris Jana XXIII*, Prawo Kanoniczne 20(1977) nr 3-4, s. 67-87 czy też *Prawo Boże jako podstawa autonomii rzeczywistości ziemskich*, w: Człowiek we wspólnocie Kościoła (dzieło zbiorowe pod red. ks. L. Baltera), Warszawa 1979, s. 202-213; *Autonomia rzeczywistości ziemskich*, Materiały problemowe ChHSS 1(1978), s. 107-114; *Otwarte i zamknięte struktury Kościoła wobec kultur zastanych*, Prawo Kanoniczne 21(1978) nr 3-4, s. 3-21. Swoje zainteresowania prawem publicznym i konkordatowym Ks. Pasternak uwidoczniał także w kilku recenzjach.

Inny rozległy kierunek zainteresowań naukowych Ks. Profesora – to historia prawa zakonnego, szczególnie partykularnego. Na uwagę tutaj zasługują opracowania oparte na materiale źródłowym mianowicie: *Najstarsze węgierskie reguły zakonu paulinów na tle kościelnego prawa powszechnego*, w: Praca naukowa Wydziału Prawa Kanonicznego w latach 1954-1964, Warszawa 1965, s. 50-59 (skrót); *Powstanie zakonu paulinów i jego najstarsze reguły*, Prawo Kanoniczne 10(1967) nr 1-2, s. 193-220; *Historia kodyfikacji Konstytucji zakonu paulinów od roku 1308 do 1930*, Nasza Przeszołość t. XXXI, s. 11-74; *Zakony męskie w Polsce w 1967 roku*, Prawo Kanoniczne 11(1968) nr 3-4, s. 329-341; *Przystosowana odnowa życia zakonnego (Uwagi na marginesie rozprawy o.A. Soroki pt. „Prawo i życie polskich reformatorów)*, Prawo Kanoniczne 20(1977) nr 1-2, s. 169-176; *Problem pokuty i ofiary w posoborowych konstytucjach paulinów*, Częstochowskie Studia Teologiczne 6(1978), s. 417-439. Wymienione publikacje odznaczają się gruntownym wykorzystaniem i wnikliwą analizą źródeł, systematyką oraz wykazują duży samodzielny wkład Autora w dziedzinę partykularnych instytucji kanonicznych w ich historycznym rozwoju.

Głęboką znajomość problemów wykazał Ks. Profesor także w innych dziedzinach prawa kościelnego. Dowodem tego są opracowania z zakresu ustroju Kościoła: *Posoborowa odnowa instytucji legatów papieskich*, Prawo Kanoniczne 22(1978) nr 1-2, s. 33-58; *Publiczno-prawne aspekty Encykliki „Redemptor hominis” Jana Pawła II*, Prawo Kanoniczne 23(1980) nr 1-2, s. 7-19; *Wzajemne relacje między biskupami i zakonnymi*

kami w Kościele posoborowym, Prawo Kanoniczne 22(1979) nr 3-4, s. 81-105; *Ordynariusz miejsca a wspólnoty zakonne w nowym prawie kanonicznym*, w: *Duszpasterstwo w świetle nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego* (praca zbiorowa pod red. ks. J. Syryjczyka), Warszawa 1985, s. 95-116. Z wymienionych opracowań w tej dziedzinie podkreślenia wymagają szczególnie dwa ostatnie, w których Ks. Profesor wskazał na zasady wzajemnych relacji i współdziałania między Kościołem partykularnym i zakonami. Problematyka wzajemnych odniesień tych specyficznych wspólnot nie jest łatwa chociażby z tej racji, iż w jednym miejscu i czasie działają dwie autonomiczne, ale ekklezjalnie sobie przyporządkowane a zarazem pozostające w jedności z całym Kościołem i Jego Głową – Jezusem Chrystusem, grupy wiernych, a mianowicie wspólnota hierarchiczna, tj. prezbiterium diecezji z biskupem jako głową oraz wspólnota charyzmatyczna, tzn. osoby konsekrowane Bogu przez profesję rad ewangelicznych lub poświęcenie się działalności apostołskiej. Naukowa refleksja, którą podjął Ks. Profesor zawsze była i jest wskazana. Przyczynia się bowiem do wyjaśniania wielu problemów spornych i do zaistnienia bardziej owocnych form współpracy.

Ks. P a s t e r n a k opublikował też szereg interesujących artykułów poświęconych zagadnieniom, które leżały u podstaw nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego. Wymienić tutaj należy przede wszystkim: *Uwagi o prawie kanonicznym w świetle Soboru Watykańskiego II*, *Dissertationes Paulinorum*, t. II, cz. 2, s. 37-43; *Historia kodyfikacji i charakterystyka nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, *Prawo Kanoniczne* 27(1984) nr 3-4, s. 17-29. Nie były też mu obce zagadnienia metodyki prawa kanonicznego, którymi zajął się w opracowaniu pt. *Reorganizacja studiów kościelnych – szczególnie wykładów prawa kanonicznego – w świetle „Sapientia Christiana”*, *Prawo Kanoniczne* 23(1980) nr 3-4, s. 211-232.

Pewną wartość poznawczą prezentują także biogramy wybitnych kanonistów polskich (o. Polikarp Sawicki, prof. Jakub Sawicki, o. prof. Joachim Bar, ks. prof. Marian Alfons Myrcha) oraz artykuły o charakterze encyklopedycznym, szereg recenzji i sprawozdań.

Podsumowując twórczość naukową Ks. Profesora należy podkreślić, iż ciągle poszerzał on pole swych badań naukowych. Nie unikał kwestii trudnych, budzących kontrowersje. Pisał językiem zwięzłym, żywym i zrozumiałym. Ks. prof. St. P a s t e r n a k dobrze zapisał się w polskiej kanonistyce. Ponadto należy wskazać na Jego walory osobiste. Był człowiekiem i kapłanem wielkiego formatu, o wysokiej kulturze osobistej, szlachetnym charakterze i wielkiej gorliwości apostołskiej. Posiadał nie-

zwykły i nieoceniony dar jednania ludzi, łagodzenia napięć i konfliktów międzyludzkich, stając się niejednokrotnie powiernikiem nie tylko w sprawach naukowych, ale także i osobistych. Dla swoich kolegów, współpracowników i uczniów był wzorem pracowitości i pokory w prowadzeniu badań naukowych, nie przeceniał swoich badań i zawsze widział potrzebę dalszych pogłębionych studiów w omawianych tematach.